

Dominik Maślanka

student Instytutu Socjologii

Uniwersytetu Warszawskiego

Opiekun:

doktor habilitowany,

*profesor **Sławomir Łodziński***

FORMY AKTYWNOŚCI POLITYCZNEJ MNIEJSZOŚCI NARODOWYCH W POLSCE

Artykuł przygotowano w ramach międzynarodowego seminarium Instytutu Socjologii Uniwersytetu Warszawskiego (prof. Sławomir Łodziński) oraz Wydziału Socjalno-Psychologicznego Żytomierskiego Uniwersytetu Państwowego im. Iwana Franki (doc. Sergiusz Rudnicki, doc. Olga Sawyczenko)

W 1989 nastąpiła transformacja ustrojowa i społeczna, która doprowadziła do odejścia od dotychczasowej polityki narodowościowej skupionej w koncepcji jednorodności państwowej. Warto zauważyć także, że od tego czasu rozpoczęła się żmudna i trudna praca związana z działaniami na rzecz grup mniejszości narodowych i etnicznych. W Polsce funkcjonuje 9 mniejszości narodowych: niemiecka (ponad 147 tys.), białoruska (ponad 47 tys.), ukraińska (ponad 27 tys.), litewska (ponad 5 tys.), czeska (386 osób), ormiańska (1082 osoby, z których 262 posiadały obywatelstwo polskie), rosyjska (ponad 3 tys.), słowacka (1710 osób) i żydowska (1055 obywateli RP) oraz 4 mniejszości etniczne: karaimska, łemkowska, romska i tatarska.

Większość z nich zamieszkuje na ziemiach polskich od stuleci, posiadają one struktury organizacyjne, wyznaniowe, społeczno-kulturalne, zaadaptowały się dobrze w rzeczywistości społeczno-ekonomicznej i politycznej. Można powiedzieć, że po przez zwiększenie uwagi na obecność mniejszości w kraju, doszło do „odpolitycznienia” sprawy mniejszości narodowych. Ich prawa zostały zrównane z prawami większości mimo, że odsetek obywateli przyznających się do innej narodowości niż polska jest stosunkowo niski, w oparciu o uniwersalną zasadę współczesnej demokracji jaką jest zasada pozytywnej dyskryminacji.

Władze zaczęły traktować prawa mniejszości jako równoprawne z prawami innych członków społeczeństwa polskiego, co pozwala tymże grupom na podtrzymywanie własnej tożsamości narodowej i kulturowej oraz realizację aspiracji społeczno-politycznych. Regulacje prawne, które to gwarantują mają swoje oparcie w konstytucji RP oraz wynikają z dwustronnych traktatów, które Polska zawarła z innymi państwami Europy. Wspomniane prawa umożliwiają mniejszościom etnicznym i narodowym pracę na rzecz rozwoju swojej kultury oraz upodmiotowienie i emancypację w obszarze swojego istnienia.

Prawo umożliwia także mniejszościom na korzystanie ze wsparcia finansowego ze strony Państwa oraz ochrony prawnej. Idąc dalej, przepisy te dają mniejszościom możliwość realizacji swoich aspiracji w kontekście rywalizacji politycznej. Swoją aktywność polityczną grupy te najczęściej ujawniają po przez niepartyjne formy ekspresji politycznej. Można to zauważyć na dwóch szczeblach, to jest centralnym i lokalnym.

Formy na poziomie pierwszego szczebla charakteryzują się tworzeniem własnych komitetów wyborczych przez mniejszości (głównie dominuje mniejszość niemiecka). Częstą praktyką jest także startowanie z list wyborczych innych ugrupowań politycznych (tutaj dominuje mniejszość białoruska).

Odrobinę inaczej to wygląda na szczeblu lokalnym. Tutaj komitety wyborcze mają głównie charakter obywatelski. Co najważniejsze, działań mniejszości na szczeblu centralnym i lokalnym nie można włączyć w definicje określające działania partii politycznej mniejszości, choć Towarzystwo Społeczno-kulturowe Niemców w Śląsku Opolskim (które reprezentuje mniejszość niemiecką) przedstawia pewne cechy ugrupowania o charakterze partyjnym. Do tych cech można zaliczyć między innymi posiadanie własnej struktury organizacyjnej, startowanie w wyborach, formułowanie programów wyborczych, zgłaszanie w wyborach do władz lokalnych oraz w wyborach parlamentarnych swoich kandydatów, wygrywanie wyborów na szczeblu lokalnym, co w konsekwencji kończy się sprawowaniem władzy w strukturze samorządu terytorialnego.

Pomimo wyżej wymienionych cech, ze względu na brak podłoża ideologicznego nie ma możliwości określania tego rodzaju struktury jako partii politycznej. Należy pamiętać, że mniejszości narodowe poza działalnością polityczną prowadzą szerokie działania społeczne i kulturalne. Należy zauważyć, że zarówno na szczeblu lokalnym jak i centralnym występuje rywalizacja polityczna dlatego warto przybliżyć postać różnych form aktywności politycznej mniejszości narodowych na tych dwóch poziomach.

Poziom krajowy. Polska była jednym z pierwszych państw transformacji postkomunistycznej, która zagwarantowała mniejszościom swobody wyborcze w postaci możliwości reprezentowania grup mniejszościowych we władzy ustawodawczej, wykonawczej i sądowniczej. Było to niezależne od wyników wyborów, po przez zdefiniowanie parytetu wyborczego w obrębie parlamentu, rządu, sądów skończywszy na poziomie urn wyborczych. To pozwoliło na to by organizacje mniejszości mogły swobodnie reprezentować interesy swoich wąskich grup społecznych, aby kontynuować podtrzymywanie swojej odrębności kulturowej, historycznej i językowej. Skupienie na własnej odrębności skutkuje jednak brakiem możliwości jednoczesnego utożsamiania się z interesami ogółu. Powoduje to, że mniejszości nie mogą reprezentować na szczeblu parlamentarnym interesów

większości(całego narodu). W wyniku tego nastąpił powolny spadek poparcia wyborców oraz zmniejszenie się liczby kandydatów w parlamencie.

Skutkiem tego mniejszości narodowe(Białorusini) zdecydowały się na skorzystanie z silniejszego zaplecza partii politycznych, wystawiając swoich kandydatów z ramienia silniejszych partii(od początku transformacji było to najczęściej ugrupowanie SLD). Wniknęło to także z tego powodu, że kandydowanie w ramach samodzielnych list na początku lat 90. mniejszości białoruskiej i ukraińskiej spowodowałoby brak ich reprezentacji w parlamencie.

Jeśli chodzi o mniejszość niemiecką to na szczeblu centralnym jest dużo bardziej prężna i efektywna. Kandydaci wywodzący się z tej grupy startują pod własnym szyldem to jest Mniejszość Niemiecka czy Komitet Wyborczy Niemców na Śląsku Opolskim. Można zaobserwować spadek w reprezentacji na poziomie parlamentarnym co najpewniej wynika ze zmniejszającego się elektoratu obu mniejszości. Ta tendencja dotyczy przede wszystkim mniejszości niemieckiej, bowiem mniejszość białoruska uzyskała 3 mandaty w 2007 roku w porównaniu do mniejszości niemieckiej, która otrzymała 1 taki mandat.

Niestety również próby stworzenia wspólnej reprezentacji na szczeblu centralnym stanęły na niczym. Może na to wskazywać nieumiejętność stworzenia przedstawicielstwa, które mogłoby pełnić funkcje ogólnopolskie. Osoby reprezentujące i wywodzące się z mniejszości narodowych startują w wyborach samodzielnie bądź też z list koalicyjnych utworzonych z partiami politycznymi. Koncepcja takiego startu w wyborach parlamentarnych pojawiła się w roku 1991 wtedy gdy mniejszość ukraińska wspólnie ze słowacką, czeską i litewską utworzyły Wyborczy Blok Mniejszości, jednak nie udało im się wprowadzić do Sejmu żadnego kandydata. Powodem porażki może być to, iż do bloku nie przyłączyły się najliczniejsze w Polsce mniejszości tj. niemiecka i białoruska. W tych samych wyborach Mniejszość Niemiecka uzyskała 7 mandatów poselskich i jedno miejsce w Senacie.

Skoro kwestia zmniejszającej się grupy wyborców głównie dotyczy mniejszości niemieckiej, której kandydaci startują z niezależnych list wyborczych to wydaje się, że kwestie narodowościowe powinny mieć drugorzędne znaczenie. Za takim wnioskiem przemawia również fakt, iż reprezentanci mniejszości białoruskiej, którzy startując z list koalicyjnych ideologicznych ugrupowań, utrzymują stałą liczbę mandatów. Przyczyn braku wspólnej reprezentacji dla wszystkich mniejszości należy szukać w różnicach historycznych, różnej historii, innych potrzebach, więc nie składających się w całość interesach wszystkich tych grup narodowych. Można powiedzieć, że utworzenie organizacji, która skupiała by w sobie i następnie artykułowałaby potrzeby chociażby większości mniejszości narodowych obecnych w Polsce, jest mało prawdopodobne.

Poziom lokalny i regionalny. W Polsce dopiero na poziomie samorządu terytorialnego można zaobserwować pełną aktywność polityczną mniejszości narodowych. Jest ona wyrażana głównie poprzez udział liderów mniejszości w wyborach do rad gmin, powiatów i sejmiku wojewódzkiego. Wtedy komitety wyborcze mniejszości narodowych przyjmują charakter partii politycznych. Zakładane komitety lokalne pełnią wtedy bardzo różnorodne funkcje „od prospołecznych poczynając, poprzez poznawczą z jej obyczajowo-kulturowymi implikacjami, na aktywizujących w zakresie politycznej kończąc”.

Ciekawym jest postrzeganie pojęcia lokalności w perspektywie politologicznej przez mniejszości narodowe. Wyznacznikiem takiej lokalności jest pragmatyzm. Tak więc mniejszości na tym poziomie wpisują się w ramy funkcjonowania polityki na szczeblu lokalnym. Dobrym przykładem może być tu mniejszość niemiecka, która od roku 1990 roku w każdych kolejnych wyborach zmieniała swój program w taki sposób, że przechodził od spraw kluczowych jedynie dla członków mniejszości niemieckiej do zagadnień istotnych dla rozwoju regionu lub „małych ojczyzn”.

Pierwsze działania, które miały wpływać na podstawowe kierunki polityki lokalnej i regionalnej, niestety miały charakter zbyt ogólny, ponieważ zbyt dużo pracy poświęcono na samo zaistnienie na scenie społeczno-politycznej regionu. Programy skupiały się wokół tematu krzewienia i popularyzacji kultury z uwzględnieniem nauczania języka niemieckiego przy współpracy z lokalnymi władzami oświatowymi. W 2010 roku taki program obejmował już konkretne działania odnoszące się do wyżej wspomnianych działań ale mających konkretne przełożenie na wartość dla społeczności lokalnej. Siła postulatów mniejszości niemieckiej tkwiła w skonkretyzowaniu tez oraz pragmatyzmie.

Formy aktywności politycznej mniejszości narodowych na tym poziomie dodatkowo opisuje ich relewantność co bardzo dobrze odzwierciedla przykład wyżej wspomnianej mniejszości niemieckiej. Brak podłoża ideologicznego przy współpracy z władzami na poziomie samorządu wojewódzkiego, sprawia, że tworzona jest koalicja rządząca z ugrupowaniami różnego rodzaju, nawet takimi o przeciwstawnych ideologiach. Kwestia postawy opozycyjnej także nie leży w interesie mniejszości narodowej, gdyż chcąc reprezentować i realizować praktyczne potrzeby i interesy swoich społeczności, zmuszone są do kooperacji a następnie do wchodzenia w kolację z różnymi podmiotami politycznymi. Na poziomie lokalnym (gminy i powiaty) mniejszości narodowe potrafią samodzielnie sprawować władzę na tym terenie, gdzie stanowią większą część mieszkańców.

Podsumowując, o poziomie aktywności mniejszości narodowych decyduje ich rozmiar i liczebność, struktury organizacyjne, zgłoszone potrzeby oraz oczekiwania ale ważny także jest udział w życiu społecznym. To powoduje, że największą szansę na wybicie się mają Ci

reprezentanci mniejszości, którzy posiadają najliczniejszy elektorat oraz takie, które posiadają sprawne struktury organizacyjne w szczególności w terenie.

Katarzyna Miłaszewicz
studentka Instytutu Socjologii
Uniwersytetu Warszawskiego
Opiekun:
doktor habilitowany,
profesor **Sławomir Łodziński**

PROGRAM NA RZECZ SPOŁECZNOŚCI ROMSKIEJ

Artykuł przygotowano w ramach międzynarodowego seminarium Instytutu Socjologii Uniwersytetu Warszawskiego (prof. Sławomir Łodziński) oraz Wydziału Socjalno-Psychologicznego Żytomierskiego Uniwersytetu Państwowego im. Iwana Franki (doc. Sergiusz Rudnicki, doc. Olga Sawyczenko)

Romowie są w gorszym położeniu społeczno-ekonomicznym, niż członkowie pozostałych mniejszości mieszkających na terenie Polski, dlatego w latach 2004-2013 na terenie całego kraju organizowany był Program na rzecz społeczności romskiej, program zatwierdziła 19.08.2003 roku Rada Ministrów. Działania podjęte w programie są obecnie realizowane w Programie integracji społeczności romskiej na lata 2014-2020, który Rada Ministrów zatwierdziła 07.10.2014 roku. Koordynatorem oby programów jest minister właściwy do spraw wyznań religijnych oraz mniejszości narodowych i etnicznych, czyli Minister Administracji i Cyfryzacji.

Uczestnikami, a także bezpośrednimi wykonawcami są jednostki samorządu terytorialnego i podległe im placówki np. Ośrodki Pomocy Społecznej, szkoły, Domy Kultury oraz organizacje pozarządowe – w tym również organizacje mniejszości romskiej.

Zadania tego programu finansowane są z rezerwy celowej budżetu państwa. W 2014 roku Minister Administracji i Cyfryzacji rozdysponował 5 milionów złotych między 16 województw na wsparcie w różnych formach dzieci i młodzieży (dotacje przeznaczono po przeprowadzeniu konkursów zgodnie z ustawą o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie z dnia 24.04.2003) Do tego Ministerstwo Administracji i Cyfryzacji przeznacza rocznie 480 tysięcy złotych na realizację systemów stypendialnych dla studentów i uczniów pochodzenia romskiego. Dodatkowo programy finansuje Ministerstwo Edukacji Narodowej przeznaczając rocznie 700 tysięcy złotych na podręczniki i przybory szkolne oraz dofinansowując jednostki terytorialne, których